

Zarządzanie populacjami obcych i inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej, uwzględniające dobrostan zwierząt

Alopochen aegyptiaca kazarka egipska

Rozmieszczenie

Kazarka (gęsiówka) egipska występuje obecnie w środowisku naturalnym centralnej, północno-zachodniej, zachodniej, południowo-zachodniej i południowej części Polski, a także okolic Zatoki Gdańskiej oraz województwa podlaskiego, zasiedlając zbiorniki i ciekły wodne, grunty rolne oraz użytki zielone. Jest to gatunek silnie ekspansywny i, od 2007 r., rozmnażający się na terenie kraju. Lęgi, jak również stanowiska ptaków niełęgowych, stwierdza się głównie na terenie województwa małopolskiego, śląskiego, dolnośląskiego, zachodniopomorskiego i lubuskiego. Drogami wprowadzania i rozprzestrzeniania kazarki egipskiej jest celowa introdukcja i ucieczki z hodowli, a także spontaniczna ekspansja wolnożyjącej populacji krajowej i innych krajów europejskich.

Kluczowe regulacje dotyczące zarządzania populacjami obcych i inwazyjnych kręgowców

Najistotniejszym aktem prawnym, dotyczącym obcych gatunków inwazyjnych, w tym kręgowców, i obowiązującym na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej jest *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych (Dokument 32014R1143)* oraz *Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (Dz.U. 2021 poz. 1718)* a także jej akt wykonawczy – *Uchwała nr 133 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu działań dotyczącego priorytetowych dróg przenoszenia inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski pn.: "Ucieczka gatunków roślin ozdobnych z niekomercyjnych upraw ogrodniczych" oraz "Ucieczka gatunków zwierząt domowych, gatunków akwarystycznych i terrarystycznych" (M.P. 2022 poz. 706)*. Dodatkowo, kwestię gatunków obcych, w tym w zakresie ich dobrostanu, reguluje również *Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. 1997 Nr 111 poz. 724)*, *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880)*, *Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. 2015 poz. 266)*, *Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz.U. 1995 nr 147 poz. 713)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym (Dz.U. 2011 nr 210 poz. 1260)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 września 2009 r. w sprawie stosowania pułapek żywołownych (Dz.U. 2009 nr 167 poz. 1321)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz (Dz.U. 2005 nr 61 poz. 548)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz.U. 2005 nr 45 poz. 433)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 września 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do zawodowego uboju oraz warunków i metod uboju i uśmiercania zwierząt (Dz.U. 2004 nr 205 poz. 2102)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 września 2003 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich (Dz.U. 2003 nr 167 poz. 1629)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 grudnia 2016 r. w sprawie minimalnych wymagań, jakie powinien spełniać ośrodek, oraz minimalnych wymagań w zakresie opieki nad zwierzętami utrzymywanymi w ośrodku (Dz.U. 2016 poz. 2139)*, *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 maja 2015 r. w sprawie szkoleń, praktyk i staży dla osób wykonujących czynności związane z wykorzystywaniem zwierząt do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. 2015 poz. 628)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 listopada 2001 r. w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie (Dz.U. 2001 nr 138 poz. 1559)* oraz *Obwieszczenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 25 września 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie (Dz.U. 2018 poz. 2003)*.

Dostępne środki zarządzania

Informacje zawarte w niniejszym opracowaniu zostały zaczerpnięte z Podręcznika zarządzania populacjami obcych inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii, z uwzględnieniem dobrostanu zwierząt [ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm], z którym należy zapoznać się, aby uzyskać więcej informacji na temat konkretnych środków zarządzania. Przed podjęciem któregośkolwiek ze środków opisanych w podręczniku zaleca się przeprowadzenie pełnego przeglądu ich stosowania, w tym skuteczności, potencjalnego wpływu na dobrostan zwierząt i skutków ubocznych, a także rozważenie warunków lokalnych, dostępnych zasobów i możliwości.

Usilnie zachęca się użytkowników podręcznika do przyjęcia metody o najmniejszym wpływie na dobrostan zwierząt, stosownie do szczególnych okoliczności w państwach członkowskich i bez narażania skuteczności środków zarządzania. Środki kontroli powinny powodować jak najmniej szkód w dobrostanie zwierząt dla jak najmniejszej liczby zwierząt, biorąc pod uwagę inne względy, takie jak koszty, potrzeby, korzyści, wykonalność i odbiór społeczny.

Ocena i skategoryzowanie wpływu na dobrostan zwierząt:

Kategorie oddziaływania	Ogólny wpływ na dobrostan (5 domen) Ocena humanitarności środka, z wyłączeniem faktycznego zabicia zwierzęcia (jeśli środek obejmuje uśmiercanie)			Sposób uśmiercenia Ocena humanitarności metody zabijania (jeśli środek obejmuje zabijanie)		
	Brak wpływu (0)	Łagodny – Umiarkowany wpływ (1)	Ciężki – Ekstremalny wpływ (2)	Natychmiastowa śmierć (tj. brak cierpienia) [0]	Nie natychmiastowa śmierć (łagodne – umiarkowane cierpienie) [1]	Nie natychmiastowa śmierć (ciężkie – ekstremalne cierpienie) [2]

Środek	Cel	Efektywność i koszty	Kategoria wpływu na dobrostan	
			Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Pułapki klatkowe	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Pułapki klatkowe zapewniły opłacalną metodę wspierania wielu programów kontroli i zwalczania populacji na dużą skalę. celem jest wyćpienie, pułapki klatkowe najlepiej stosować w połączeniu z inną metodą usuwania ostatnich członków populacji oraz ich lokalizowania, gdy wskaźniki odłowu są niskie. Wymagane stałe nakłady i regularne sprawdzanie pułapek. Chociaż metoda jest dostępna dla gatunku, potrzebne są dodatkowe dane w celu oceny jej skuteczności i kosztów.	(1)	NA
Pułapki z żywą przynętą	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Metoda stosunkowo tania; głównym kosztem jest siła robocza wymagana do rozstawiania i sprawdzania pułapek. Metoda alternatywna do odstrzału, chociaż nie została jeszcze wdrożona na dużą skalę dla tego gatunku. Pułapki tego typu były używane tylko w próbach i okazały się skuteczne w usuwaniu małych grup lęgowych tego gatunku w Belgii.	(1) – (2)	NA
Odstrażał	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Metoda szeroko stosowana jako narzędzie do zarządzania populacjami obcych gatunków inwazyjnych. Odzwierciedla to jej selektywny charakter, zdolność do zarządzania zwierzętami na odległość oraz elastyczność oferowaną przez zakres dostępnych broni i zastosowań. Chociaż metoda jest dostępna dla gatunku, potrzebne są dodatkowe dane w celu oceny jej skuteczności i kosztów. Ponadto gatunek często występuje na obszarach miejskich, gdzie prowadzenie polowań z bronią palną jest prawdopodobnie zabronione.	(0) – (2)	[0] – [2]

Środek	Cel	Efektywność i koszty	Kategoria wpływu na dobrostan	
			Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Olejowanie jaj	eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Skuteczność działania w zakresie kontroli populacji jest bardziej zależna od łatwości lokalizowania gniazd i możliwości zastosowania metody dla większości gniazd. Szacuje się, że aby zahamować wzrost liczebności populacji 88% gniazd musi zostać poddanych metodzie.	(0) – (1)	[0] – [1]
Usuwanie ręczne	eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Usuwanie ręczne jest uważane za skuteczne w zwalczaniu lub kontroli populacji tylko w połączeniu z innymi technikami usuwania. Jaja ptasie mogą być usuwane lub niszczone (perforacja, wstrząsanie) jako niezależna metoda lub w połączeniu z redukcją dorosłych osobników. W niektórych przypadkach usunięte jaja można zastąpić jajami sztucznymi, aby zapobiec powtórzeniu lęgu. Potrzebne są dalsze dane w celu oceny skuteczności i kosztów stosowania metody.	(0) – (1)	NA
Przynęty oszałamiające	kontrola populacji	Metoda (wykorzystująca alfachloralozę) może być potencjalnie wykorzystana w przypadku tego gatunku, ponieważ była skuteczna w przypadku bernikli kanadyjskiej. Oszałamiające przynęty mogą być bardzo opłacalne, gdy są stosowane przy zminimalizowanych problemach z dawkowaniem i gatunkami niedocelowymi.	(0) – (2)	[1] – [2]

Dobicie/usunięcie odłowionych zwierząt

Środek	Kategoria wpływu na dobrostan	
	Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Zmiażdżenie czaszki	(0) - (1)	[0]
Modyfikacja składu powietrza oddechowego	(0) – (2)	[1] – [2]
Dyslokacja	(0) – (1)	[0]
Dekapitacja	(0) – (1)	[0]
Porażenie prądem	(0) – (1)	[1]
Eutanazja iniekcyjna	(0) – (1)	[0] – [1]
Utrzymywanie w niewoli	(0) – (1)	NA
Odstrzał – dobicie unieruchomionego zwierzęcia	(0) – (1)	[0]
Ubój nożem	(0) – (1)	[0]
Sterylizacja chirurgiczna	(1)	NA

Data opracowania: 28/09/2022

Piśmiennictwo

Podręcznik zarządzania populacjami obcych i inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej, uwzględniający dobrostan zwierząt, można znaleźć na stronie Komisji Europejskiej poświęconej obcym gatunkom inwazyjnym: ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm

Photo credit: *Alopochen aegyptiaca* kazarka egipska ©Roland zh CC BY-SA 3.0.

Zastrzeżenia prawne: Niniejszy dokument został opracowany przez IUCN w ramach umowy nr 07.027746/2019/812504/SER/ENV.D.2. „Identyfikacja, ocena, udostępnianie i rozpowszechnianie najlepszych praktyk w zakresie humanitarnego zarządzania inwazyjnymi gatunkami obcymi”. Informacje i poglądy przedstawione w tym dokumencie mogą nie być wyczerpujące i niekoniecznie odzwierciedlają oficjalną opinię Komisji, IUCN i innych organizacji, które przyczyniły się do jego opracowania (APHA, Eurogroup for Animals, EAZA, Newcastle University, EARS). Komisja nie gwarantuje dokładności danych zawartych w niniejszym dokumencie. Ani Komisja, ani IUCN, ani żadna osoba działająca w imieniu Komisji lub IUCN, w tym autorzy lub współautorzy samego dokumentu, nie mogą ponosić odpowiedzialności za wykorzystanie informacji w nim zawartych. Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Informacja zwrotna: Mile widziane są komentarze, które mogłyby przyczynić się do ulepszenia tego dokumentu. Uwagi prosimy przysyłać e-mailem na adres ENV-IAS@ec.europa.eu